

**REHBER ÖĞRETMENLER İÇİN
İNTİHARI ÖNLEME VE İNTİHAR
DAVRANIŞI İLE ÇALIŞMA EL KİTABI**

HAZIRLAYANLAR

Günsu ERTUNÇ

Hayriye TEKAKÇA

Hacı Mehmet MUHTEREM

Ankara 2009

TC
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

REHBER ÖĞRETMENLER İÇİN
İNTİHARI ÖNLEME
VE
İNTİHAR DAVRANIŞI İLE ÇALIŞMA EL KİTABI

Hazırlayan
ÇANKAYA REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ
İLÇE ETKİLİ MÜDAHALE EKİBİ

Düzenleyenler
Günsu ERTUNÇ
Hayriye TEKAKÇA
Hacı Mehmet MUHTEREM

2009 ANKARA

İÇİNDEKİLER

İntihar Nedir?

İntiharla Çalışmada Dikkate Alınması Gereken Kategoriler

İntiharın Olası Nedenleri

Genç İntiharı Tipleri

Risk Grubunda Yer Alanlar

İntihar Riskinde İpuçları

İntihar Konusundaki Yanlış İnançlar

Temel Önleme Kapsamında Yapılması Gereken Çalışmalar

Farkındalığı Artırmaya Yönelik Çalışmalar

Öğrenci İle Yapılacak Çalışmalar

Sosyal Çevrenin Desteklenmesine Yönelik Çalışmalar

Okulda İntihar Düşüncesi, İntihar Girişimi Ve Tamamlanmış İntiharla Çalışırken Müdahale

Sürecince Dikkat Edilmesi Gerekenler

İntihar Eğilimi Olan Öğrencilerle Küçük Grup Etkinlikleri Düzenlenirken Dikkat Edilmesi

Gereken Noktalar

Okulda İntihar Gerçekleştikten Sonra Yapılacak Çalışmalar

İntihar Konusunda Çalışırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

Destek Alınabilecek Kurum Ve Kuruluşlar

Kaynakça

İNTİHAR DAVRANIŞI

İNTİHAR; İnsanın kendi ölümüyle sonuçlanabilecek bir girişimde bulunmasıdır.

- İntihar bir davranıştır, hastalık değildir.
- Trajik fakat önlenebilen bir sağlık sorunudur.
- Kişinin öz benliğine yönelmiş bir saldırganlık halidir.
- Kompleks bir davranıştır.
- Biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kökenleri vardır.

İNTİHARLA ÇALIŞMADA DİKKATE ALINMASI GEREKEN KATEGORİLER

1. İntihar düşüncesi olan bireyle yapılacak çalışmalar.
2. İntihar girişimi gerçekleştiğinde yapılacak çalışmalar.
3. Tamamlanmış İntihar durumunda yapılacak çalışmalar.

İNTİHARIN OLASI NEDENLERİ

- Ümitsiz duygulardan veya durumlarda kurtulma isteği.
 - Dayanılmaz durumlardan kaçma.
 - Sevilen ya da sevmediği düşünülen kişiyi cezalandırma.
 - Dikkat çekme.
 - Diğer kişilerin davranışlarını değiştirme.
 - Bir ölüm veya intihar olayından etkilenme.
 - Cezadan kaçma.
 - Sorumluluktan kaçma.
 - Aşkı ifade etme.
- Birini kaybetme, bir ilişkinin bitmesi, okula girememe v.b. somut olaylar, intiharın nedeni olabilmektedir.

GENÇ İNTİHARI TİPLERİ

Psikoz ya da kişilik parçalanması

Bireyin kendisini öldürmesini emreden işitsel halüsinasyonlar (sanrılar) yaşaması ile açıklanabilecek bir durumdur. "Sana kendini bir yerden atmanı söyleyen sesler var mı?" Sorusu bu durumu anlamakta yardımcı olacak sorulardan biridir

Kendine yönelik cinayet

Bir başkasına duyulan güçlü öfke, bu tipin en iyi nedensel tanımlayıcısıdır.

Gerçek ya da hayal edilmiş terk edilmiş için misilleme

Birey reddetme veya terk etme ile tehdit ederek intiharı, kontrol eksikliğini, umutsuzluk duygularını telafi etmek için bir güç gösterisi olarak kullanır.

Manipülasyon veya şantaj

"Bana iyi davranmazsan üzüleceksin." mesajını vererek, intiharı son tehdit olarak kullanır.

Güçlü olarak sevilen ve kaybedilen nesnelere tekrar kavuşma

Ölüm, çok sevilen, ölmüş birilerine kavuşmanın, onlarla olmanın bir yolu olarak düşünülür.

Affedilmez günahların telafisi

Ölüm, gencin hissettiği güçlü "kötü olma" ve "suçluluk" duygularından kurtulmanın bir yolu olarak görülür.

Yardım için çılgılık

En çok bilinen ve en başarıyla tedavi edilen tiptir.

RİSK GRUBUNDA YER ALANLAR

n Daha önce intiharı denemiş olanlar.

n Uyuşturucu etkisi altında olanlar.

n Cinsel sapmaları olanlar.

n Taklit eden ya da başkasından kolay etkilenenler (Açıklanmış, herkesin bildiği intihar olaylarından sonra denemeler artar).

n Depresyonda olanlar. (Depresyon geçirenlerin büyük bölümünün intihar eğilimli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak intihar eğilimli kişilerin büyük çoğunluğunun depresif olduğunu söyleyebilmek mümkündür)

n Hayal kırıklığı, kızgınlık, yalnızlık, suçluluk, üzüntü, saldırganlık gibi duygulardan birinin çok yoğun olarak yaşanması.

nAilesinde intihar öyküsü olanlar.

İNTİHAR RİSKİNDE İPUÇLARI

SÖZEL İPUÇLARI: Sözel ipuçları olarak değerlendirilebilecek cümleler şu şekilde olabilir; "Ben işe yaramam", "tek çıkış yolu ölmek", "keşke ölseydim" vb. cümleler, dikkate alınması gereken cümlelerdir.

DAVRANIŞSAL İPUÇLARI: Kişisel sağlığı için ilgi azlığı, ölüm ve şiddet temaları ile ilgilenme. (örneğin; resim yapma, şiir yazma) Enerji azlığı, kendine ceza verici ya da kötü davranışlar gösterme, eşyalarını dağıtma, hediyeler verme. Bu ve benzeri davranışlar, dikkate alınması gereken davranışsal ipuçlarıdır.

DURUMSAL İPUÇLARI: Ölüm ve anma dönemi ile ilgili uğraş içerisinde olma, durumsal ipuçlarına bir örnek olarak verilebilir.

BELİRTİSEL İPUÇLARI (SENDROM): Depresyon, ümitsizlik, yalnızlık, tatmin olmama, yoğun suçluluk duygusu yaşama, yorgunluk ifadeleri, örnek olarak verilebilir.

İpuçları ve risklerin fark edilmesi, intihar riski taşıyan gencin niyetini ve bu niyetinin ciddiyet derecesini anlamak, etkili müdahale şansını arttırmak açısından önemlidir.

İNTİHAR KONUSUNDAKİ YANLIŞ İNANÇLAR

Yanlış (Kurgu)	Doğru (Olgu)
n Yanlış: İntihar hakkında konuşan kişiler İntihar etmez.	n Doğru: Kendilerini öldüren çoğu kişiler, bu niyetlerine ilişkin belli uyarılarda bulunurlar.
n Yanlış: İntihar etmekle tehdit eden kişiler, intihar etmezler.	n Doğru: Konuşan her genç yapmaz ama intihar edenler, niyetlerini duyururlar.
n Yanlış: İntihar durumundaki kişiler kesinlikle ölmeye kararlıdır.	n Doğru: Çoğu kararsız ve zıt düşüncelidir.
n Yanlış: İntihara kalkışan kişi psikotik ya da başka bir tür ruh hastasıdır.	n Doğru: Bu durumların varlığı intihar olasılığını arttırır da intihara girişen çoğu kişinin çökkünlük duygusu ve sorunlarla başa çıkmada zorluk öyküsü vardır. " Normal" birisi de başa çıkma açısından kendisini çıkmazda hissettiğinde bir seçenek olarak intiharı seçebilir
n Yanlış: Aniden yapar, plan yapmaz.	n Doğru: Bir çoğu planlıdır.
n Yanlış: Birden fazla denemez.	n Doğru: İntihar edenlerin çoğu daha önce denemiştir.
n Yanlış: Bir kişi bir kere intihar durumunda ise her zaman intihar durumunda olacaktır.	n Doğru: İntihar düşünceleri geri dönebilir, ama bunlar kalıcı değildir. Bazı kişilerde de hiçbir zaman geri dönmezler.
n Yanlış: İntihar hakkında konuşmak o kişinin düşünmesine neden olur.	n Doğru: Konuşmak onu düşündüğümüzü anlatır bilgilendirmek önemlidir. Rahatlamasına ve yenidenedüşünmesine yardımcı olur.
n Yanlış: Deneyen genç gerçekten ölmek istiyordur.	n Doğru: Gerçekte çoğu bu konuda bilinçli değildir. O anki acıdan kaçmak istiyordur.
n Yanlış: İntihara meyilli olanlar yardım aramaz, istemez.	n Doğru: Bir çoğu aramış ve yardım almıştır.
n Yanlış: Genç intiharı kafasına koymuşsa bir şey yapılamaz.	n Doğru: Tam tersi, durdurulabilir ve yardım edilebilir.
n Yanlış: Bir krizden sonra iyileşme, intihar riskinin geçtiğini gösterir.	n Doğru: Çoğu intihar durumu, kişinin yeterli enerjiye sahip olduğu ve umutsuz düşüncelerini yıkıcı hale dönüştürebileceği iyileşme döneminde gerçekleşir.
n Yanlış: İntiharların hepsi önlenemez.	n Doğru: Ama çoğu önlenebilir.
n Yanlış: İntihar kalıtımsaldır.	n Doğru: Kalıtımsal değildir. Öğrenilmiş ve durumsaldır.
n Yanlış: Bir kere denediyse mutlaka gerçekleştirir.	n Doğru: Denemiş ve şu anda iyi durumda olan birçok kişi vardır.
n Yanlış: İntihar eğilimli kişi eşyalarını başkalarına dağıtıp / paylaşıyorsa, bu yaşama döndüğü konusunda işarettir.	n Doğru: Eğilimli kişi kesin planı yaptığı zaman kıymetli eşyalarını dağıtabilir.

TEMEL ÖNLEME KAPSAMINDA YAPILMASI GEREKEN ÇALIŞMALAR

FARKINDALIĞI ARTIRMAYA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Bu başlık altında yapılacak çalışmalar öğrenci, veli ve eğitimcilerin tümünü kapsamaktadır.

- Risk etmenlerini tanıma,
- Kendileri ve başkaları için nasıl yardım arayacaklarını öğretme amaçlıdır.

FARKINDALIĞI ARTIRMAYA YÖNELİK ÇALIŞMALAR

- İntihar konusunda bilgi verme ve farkındalığı artırma yönünden yapılır.
- Okulun ihtiyacına ve imkânlarına göre;
- Stresle baş etme becerileri,
- İletişim becerileri,
- Yaşam becerileri,
- Destek becerileri v.b. çalışmaları yapın.

ÖĞRENCİ İLE YAPILACAK ÇALIŞMALAR

- Stresle baş etme becerileri,
- İletişim becerileri,
- Yaşam becerileri,
- Destek becerileri,
- Depresyon ve depresyondan kurtulma becerileri (uzman yardımı almak veya uzman yardımına yönlendirmek),
- Öfke ve saldırganlık yönetimi,
- Yalnızlığı önleme,
- Kişilerarası problem çözme becerileri,
- Yeterlilik artırma becerileri,
- Kritik düşünme becerileri,
- Yardım arama becerileri ile ilgili çalışmalar yapın.

SOSYAL ÇEVRENİN DESTEKLENMESİNE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

- Öğrencinin okuldan ayrılmasının önlenmesine özen gösterin.
- Anne babalar ile ilgili sorunlar için erken tarama ve yönlendirme yapın.
- Etkili rol model programları uygulayın.
- İlçe Etkili Müdahale Ekibine bilgi formlarının doldurularak gönderilmesini sağlayın.

OKULDA İNTİHAR DÜŞÜNCESİ, İNTİHAR GİRİŞİMİ VE TAMAMLANMIŞ İNTİHARLA ÇALIŞIRKEN MÜDAHALE SÜRECİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

Öğrencinin;

- Güvende olmasını sağlayın.
- İntihar riskini değerlendirin.
- Gereksinim duyulan ruh sağlığı hizmetlerini belirleyin.
- Uygun bakımı almasını sağlayın.
- Diğer öğrencilerin ve okul personelinin duygularından söz etmesini sağlayacak ortamı hazırlayın.
- Sakin olun.
- Yeniden güven verici ve destek verici olun.
- Kendilerini açmaya cesaretlendirin.
- Yargılamaktan kaçının.
- Ana sorunu çözmek için başka seçenekler keşfetmesine yardımcı olun.
- Ergenin içsel acısını kabul edin.
- Kriz durumunda değilse problem çözmekle işe başlayın.
- Derin danışma ilişkisine girmeyiniz ve başka profesyonellerle bağlantı kurarak yönlendirme yapın.
- Hastaneye yönlentim.

OKULDA İNTİHAR DÜŞÜNCESİ, İNTİHAR GİRİŞİMİ VE TAMAMLANMIŞ İNTİHARLA ÇALIŞIRKEN MÜDAHALE SÜRECİNDE DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

İNTİHAR DÜŞÜNCESİ VARSA	<ul style="list-style-type: none">· Panik olmayın.· Güvenli bir ortam oluşturun.· İnisiyatif kullanın.· Tehlikeli ortamlarda bulunmasını engelleyin; yalnız bırakmayın.· Konuşmalarınız açık ve dolaysız olsun.· Destek verin ve desteklediğinizi gösterin.· Onun kendisine zarar vermesini istemediğinizi söyleyin.· Yargılamadan dinleyin.· İntihar olgusunun doğruluğunu, yanlışlığını tartışmayın.· Ahlaki boyutu tartışmayın; bu suçluluk duygusunu artırır.· Sorular sorun:<ul style="list-style-type: none">· Planın var mı?· Planını “nasıl, ne zaman, nerede gerçekleştirmeyi” düşündün?· “Uyuyup hiç uyanmamayı istediğin oldu mu?”· “Ölmüş olmayı arzu ediyor musun ?”· “Hiç kendine zarar vermeyi ya da hayatını sonlandırmayı düşündün mü?”· “Hiç intihara kalkıştın mı?” ... Gibi açık uçlu sorularla sorgulanmalıdır.· Yaşamındaki olumlu duygu ve olayları fark etmesi için konuşun.· Başkalarının daha ciddi sorunları olduğunu <u>söylemeyin</u>. (Bu yaklaşım ona anlaşılmadığını hissettirir.)· Sır olarak saklayacağınıza dair söz vermeyin, yaşamın tehdit altında olduğu durumlarda gizlilik prensibi ortadan kalkar.· Yardım önerin (uzman yardımı önermek)· Aileyi haberdar edin ve onlara yol gösterin.· Okul Etkili Müdahale Ekibinin bilgilendirilmesi (Buna ek olarak gerekli formların doldurulması, yapılan tüm görüşmelerin tutanak altına alınması uygundur.)· Öğrencinin belirli aralıklarla fiziksel ve duygusal durumunun izlenmesi ve değerlendirilmesini ihmal etmeyin (ikincil kazanım sağlamasına izin vermeden)· İlçe Etkili Müdahale Ekibine bilgi formlarının doldurularak gönderilmesini sağlayın.
İNTİHAR GİRİŞİMİ GERÇEKLEŞMİŞ İSE	<ul style="list-style-type: none">· Panik olmayın.· Güvenli bir ortam oluşturun.· Kendi kararınıza güvenin, inisiyatif kullanın.· Destek verin, desteklediğinizi hissettirin.· Kişinin kendisine zarar vermesini istemediğinizi söyleyin.· Tehlikeli ortamlarda bulunmasını engelleyin; yalnız bırakmayın (İlk 72 saat kritiktir).· Yardım isteyin (doktor-okul idaresi, etkili müdahale ekibi, öğretmenler, itfaiye, polis, vb. gerekli kişi ve kurumlarla iletişime geçin).· Etkili müdahale ekibi tarafından sınıfın, öğretmenlerin, öğrencilerin ve okul yönetiminin bilgilendirilmesini sağlayın.· Aileyi haberdar edin ve onlara yol gösterin.· Okulda psiko-sosyal müdahale eğitimini başlatın.· Olaydan sonra etkilenen öğrencilerle bireysel görüşmeler yapın.· Yapacağınız çalışmalar için İlçe Etkili Müdahale Ekibinden yardım isteyin.· Öğrencinin okula dönmesinden sonra:<ul style="list-style-type: none">· Okul Etkili Müdahale Ekibinin toplanarak yapılacak çalışmaların planlamasını sağlayın.· Yardım önerin (uzman yardımı önermek).· Tıbbi yardım (psikiyatrik vb.) alıyorsa, durumunu gösteren yazılı bir belge veya rapor isteyin (zorunluluk değildir ancak yapmanız gerekenleri planlamada yol gösterici olabilir).· Psikolojik danışma sürecini ne zaman başlayacağını ve sürecin niteliğini planlayın.· İlçe Etkili Müdahale Ekibine bilgi formlarının doldurularak gönderilmesini sağlayın.

**TAMAMLANMIŞ
İNTİHAR
SÖZ KONUSU
İSE**

- “Okul Krize Müdahale Ekibinin” toplanmasını ve etkilenenleri (öğretmen, öğrenci, veli vb.) bilgilendirmeyi amaçlayan “bilgi formlarının” hazırlanmasını sağlayın.
- Etkili Müdahale Ekibi Tarafından sınıfın, öğretmenlerin ve okulun açık kısa net bir biçim de bilgilendirilmesini sağlayın.
- Okulda “psiko-sosyal müdahale eğitimi” başlatın. Gerekliyse, İlçe Etkili Müdahale Ekibinden yardım isteyin.
- Açık ve dürüst iletişim kurun.
- Bilgilendirme ve çalışmalarda yaşa uygun açıklamalar yapın.
- Kafa karışıklığını azaltın.
- Somut kısa net bilgiler verin,soyut açıklamalardan uzak durun.
- Ölümü bir seyahat veya uyku olarak açıklamayın.
- Bilişsel beceri kazanmaları için süre tanıyın (gerekli çalışmaları yaparken sabırlı olun)
- Soru sormalarına izin verin.
- Kısa konuşmaları kabul edin.
- Çocuk hazır olduğunda iletişim kurma isteğine karşı duyarlı olun.
- İletişim girişimlerini engellemeyin
- Dürüst açıklamalarla yaklaşın.
- Dinleyin ve duygularını kabul edin.
- Çok küçük olduklarını söyleyerek sorularını savuşturmayın, ertelemeyin.
- Kısa, basit açıklamalarla sorularına yanıt verin. Kafalarında daha da karmaşıklık yaratacak uzun açıklamalardan kaçının.
- İlçe Etkili Müdahale Ekibine bilgi formlarının doldurularak gönderilmesini sağlayın.

İNTİHAR EĞİLİMİ OLAN ÖĞRENCİLERLE KÜÇÜK GRUP ETKİNLİKLERİ DÜZENLENİRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKEN NOKTALAR

- Grupların çalışmalarını düzenli olarak yürütün.
- Bilişsel katılımı azaltmaya yönelik olmasına dikkat edin.
- Kendilik değerini zenginleştirici olmasına dikkat edin.
- İletişim becerilerinin yer almasını önemseyin.
- Problem çözme ve karar verme becerilerini iyileştirmeye yönelik olmasına dikkat edin.

OKULDA İNTİHAR GERÇEKLEŞTİKTEN SONRA YAPILACAK ÇALIŞMALAR

Amaç: İntihar girişimi veya tamamlanmış intihar sonrası olaya şahitlik eden, olaydan etkilenmesi muhtemel öğrencilerin, travma geçirmesini önlemek ve olası artçı intiharların engellenmesini sağlamaktır.

- Ölümün bir intihar olduğunun doğrulanmasını bekleyin.
- Ölümün bir intihar olduğu resmi olarak açıklanmadan ölüm şeklinden intihar olarak söz etmeyin.
- İntiharın okuldaki etkisini değerlendirerek olay sonrası tepkilerin düzeyini belirlemeye dönük çalışmalar yapın.
- Okul bölgesinde etkilenmiş olan alanların bilgilendirmesine dönük çalışmalar yapın.
- Öğrencilerle sağlıklı baş etme yöntemlerini konuşun.
- Haberlerin ilk saatlerde tek kaynaktan verilmesini sağlayın.
- Ölüm gerçekleşmişse ilk 48 saatin en zor zaman dilimi olduğunu unutmayın.
- Olayın ve kişilerin kahramanlaştırılmamasına özen gösterin.
- Yıllıkta anı sayfası konulmaması, saygı duruşu yapılmaması, yıl dönümlerinde anma törenlerinin yapılmaması konusunda okulda ilgili kişileri bilgilendirin.
- Ölen öğrencinin ailesi ile bağlantı kurun.
- Ölümle ilgili paylaşılacak bilgileri intihar yöntemi hakkındaki ayrıntıları açıklamaktan kaçınarak ve gizlilik hakkına saygı duyarak belirleyin.
- Ölümle ilgili duyarlılaştıracak ya da övecek yaklaşımlardan kaçının.
- Yüksek risk altındaki öğrencileri belirleyin(bireysel, küçük grup, sınıf içi müdahaleleri planlamak).
- Çalışma yapılan her günün sonunda, tüm okul personelinin bilgilendirin.
- Olaydan tüm etkilenenlerin duygularını paylaşmalarını sağlayın.

İNTİHAR KONUSUNDA ÇALIŞIRKEN DİKKAT EDİLMESİ GEREKENLER

YAPILMASI GEREKENLER	YAPILMAMASI GEREKENLER
Etkili dinlemeye özen gösterin	Öğrencinin duygusunu inkâr etmek
Dolaylı sorular sormayın (ifadeleriniz doğrudan ve net olsun)	Lafı dolaştırmak
Öğrencinin yalnız kalmamasını sağlayın	Öğrenciyi yalnız bırakmak
Şimdiye odaklanın	Sırrını saklamaya söz vermek
Kriz alarmını verin ve Etkili Müdahale Ekibini harekete geçirin.	Kahraman olmaya çalışmak
Durumdan etkilenen bireylerle yapılacak çalışmaları planlayın.	Durumla tek başına başa çıkmaya çalışmak
Öğrenciyi ruh sağlığı profesyonellerine yöneltin ve onlarla işbirliği yapın.	Övmek, özendirmek ve aşırı duyarlılık oluşturmak.

Destek Alınabilecek Kurum ve Kuruluşlar

n İlçe Etkili Müdahale Ekibi (229 58 09)

n İlçe Psikolojik Danışma Grubu (229 58 09)

n Behice Eren Çocuk ve Gençlik Merkezi (2296577)

n Ankara Üniversitesi Kriz Merkezi (362 12 82, 363 03 26-27)

n Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi (2025891- e-posta:

cocukkorumamerkezi@gazi.edu.tr)

KAYNAKÇA

Atay, İ.Meltem ve Gündoğar, D, *İntihar Davranışında Risk Faktörleri: Bir Gözden Geçirme*. Kriz Dergisi, No:12 s:39 -52

Berksun, E Oğuz *Kriz ve Krize Müdahale* Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi,

Hawton, K (1987) Assessment of suicide risk. British Journal of Psychiatry, No:150 s:145-153 Akt: D. Gündoğar İntihar Riskinin Değerlendirilmesi. Kriz Dergisi, 14 (3): 27- 36

Korkut, F.(2004) *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*, Anı Yayıncılık, Ankara)

Öncü, Hüseyin, (2002), *Psikolojik Danışma Müdahalesi Olarak Küçük Grupla Psikolojik Danışma*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt:22, Sayı: ,s:85 -102

Özgüven, HD (2003) *İntihar Girişimlerinde Krize Müdahale*. Kriz Dergisi, No:11,s: 25 – 34

Sonneck, Gernat *Krize Müdahale* Akt: Sözer, Yasemin, Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:4 Türkiye Sosyal Psikiyatri Derneği Yayınları, Ankara, 2000

Danışmanlar Sayıl Işık, Aşkın Rüstem, *İntiharın Önlenmesi Öğretmenler Ve Diğer Okul Personeli İçin Kaynak*. Ruhsal Ve Davranışsal Hastalıklar Ruh Sağlığı Bölümü Dünya Sağlık Örgütü Cenevre 2000, Birinci Baskı Eylül Ankara, 2004

Danışmanlar Sayıl, Işık ve Aşkın, Rüstem *İntihar Olgusu Ve Önlenmesi*. Ankara, 2004 ISBN No: 975 – 590 -103 - 5